

LBRIS

We know
books

Jennet Conant

MARELE SECRET

Dezastrul secretizat din Al Doilea Război Mondial,
care a lansat lupta împotriva cancerului

Traducere din limba engleză

COSMINA-LARISA MAVRODIN

Wynder, Ernst, 262

Y

Yichang, China, atac cu gaze, 33

Yow, Mark, 349

Z

Zahlost, 98

We know

Zeppenfeldt, Rafael Arroyo, 272-73

Zetland Arms (Londra), 330

Zetland, HMS, 149, 152, 161, 173,
197, 330

Ziua Istoriei Naționale, 345

Ziua Z (vezi și Overlord, Operațiunea),

187, 208, 210, 234

Zyklon B, 53

CUPRINS

PROLOG. „Micul Pearl Harbor“	7
CAPITOLUL UNU. „Un regiment de vrăjitori“	18
CAPITOLUL DOI. „Zarurile au fost aruncate“	55
CAPITOLUL TREI. „Îngeri cu lenjerie lungă“	80
CAPITOLUL PATRU. „Călătorie în coșmar“	95
CAPITOLUL CINCI. „O afinitate specială“	120
CAPITOLUL ȘASE. „Recomandarea de a ține secret“	146
CAPITOLUL ȘAPTE. „Magnum Opus“	170
CAPITOLUL OPT. „Frontul uitat“	196
CAPITOLUL NOUĂ. „O ghicitoare învăluită de mister“	217
CAPITOLUL ZECE. „Atac Frontal“	237
CAPITOLUL UNSPREZECE. „Necazuri și suferințe“	261
CAPITOLUL DOISPREZECE. „Sabia și plugul“	275
EPILOG. „Justiție tardivă“	320
<i>Mulțumiri</i>	352
<i>Note</i>	356
<i>Arhive și biblioteci</i>	394
<i>Bibliografie</i>	395
<i>Credite ilustrații</i>	400
<i>Index</i>	403

CAPITOLUL UNU

„Un regiment de vrăjitori“

Convocările veneau în toiul nopții. Se trezea încă de la primul țârâit strident al telefonului. Următorul îl găsea în picioare. Era o a doua natură pentru el. Locotenent-colonelul Stewart Francis Alexander avea mereu un somn foarte ușor, moștenit de la tatăl său, un medic de familie de modă veche, a cărui reacție la apelurile târzii din noapte era să-și ia imediat pelerina și trusa medicală. Un adevărat fiu de doctor, era îmbrăcat și gata de plecare în mai puțin de 10 minute.

Vocea tăioasă de la celălalt capăt al firului îi ordona să se prezinte în fața superiorului său, comandantul de brigadă, generalul Frederick A. Bless, chirurgul-șef al Armatei a Cincea și al teatrului de operațiuni militare nord-african din Alger. Instrucțiunile erau succinte, însemnând puțin mai mult decât enumerarea câtorva fapte. Părea să se dezvolte o problemă medicală în Bari, în urma atacului aerian din 2 decembrie. Prea mulți oameni mureau prea repede din cauze care nu puteau fi explicate. Simptomele nu semănau cu nimic din ce văzuseră medicii în spitalele militare locale, și începuseră să suspecteze că germanii folosiseră un nou gaz otrăvitor. Când numărul deceselor misterioase crescuse rapid cu fiecare zi, britanicii trăseră un semnal „roșu“ de alarmă¹, alertând Sediul Forțelor Aliaților din Alger (AFHQ*). Se cerea ajutor urgent. Bless o numea „consultanță

* Allied Force Headquarters, în lb. engl. (n.red.)

de specialitate“². Din fericire, avea omul potrivit pentru acest lucru. Alexander, un medic în vârstă de douăzeci și nouă de ani din echipa lui Eisenhower, care avusese parte de pregătire specială în războiul chimic. A fost trimis imediat la locul catastrofei.

Alexander arăta foarte tânăr pentru un doctor de front. Cu o înălțime de 1,72 metri, slăbuț, blond, tuns scurt și cu ochi căprui, avea genul de expresie caldă, onestă, pe care oamenii inevitabil o descriau ca fiind cinstită. Gropița din bărbie completa imaginea sa de băietan, și doar faptul că părul începuse să se albească la tâmple îi dădea un aer de autoritate. Blând și cizelat, era popular printre soldați, deși unii pacienți glumeau pe seama stilului său de a îngriji bolnavii la pat, care era mai potrivit unui medic pediatru decât cuiva care văzuse o mare parte a războiului. Dar venise cu planul „Operațiunea Torch“ sub comanda nimănui altcuiva decât generalului-maior George S. Patton și luase parte la invazia brutală din Africa de Nord. În ciuda modestiei sale, Alexander se dovedise a fi încrezător, hotărât și plin de idei. Era cu capul pe umeri și știa cum să se descurce.

La o zi după atacul din Bari, sediul lui Eisenhower zbârnăia de știri despre raidul-surpriză Luftwaffe, care distrusese portul unde nimeni nu bănuise nimic. Primele rapoarte descriau o scenă de distrugere totală. Părți ale orașului și portului erau încă în flăcări. Scheletele navelor, catargele lor falnice și coșurile de fum ardeau mocnit într-un nor de fum negru ca tăciunele. Bazinul era atât de ticsit de epave scufundate, încât echipajele de salvare își croiau cu greu drum de-a lungul digului, căutând supraviețuitori. Pagubele erau estimate la sume enorme. Cadavre grotești și umflate ieșeau la suprafață, fiind de-a dreptul pescuite din apă. Rămășițele hidoase erau întinse pe doc în văzul tuturor – mâini, picioare și trunchiuri deja ciugulite de crabi. Mulți dintre marinarii și comercianții maritimi care dispăruseră nu aveau să mai fie găsiți. Nu puteau să identifice morții. Nici să îi înmormânteze cum se cuvine.

Stând în biroul său însorit din departamentul medical de la Sediul Forțelor Aliaților din Alger, pe Alexander îl trecu un fior

gândindu-se cum vor face față spitalele supraîncărcate³ din Bari mulțimii de oameni răniți. Știa deja din teancul de rapoarte de pe biroul său că fiecare unitate a Aliatilor din regiune – engleză, neozelandeză, indiană și italiană – colcăia deja de răniți din lunile luptei continue și medicii operau cu mult peste capacitatea normală. Rememoră scene familiare din stațiile de prim ajutor ale batalionului, în urma unui atac major: oameni care se mișcau rapid și eficient, cărând răniții pe targă; chirurgii îmbrăcați în salopete improșcate cu sânge care peticeau carne sfâșiată și legau membre rupte pentru proceduri ulterioare, odată ce fuseseră amputate; asistente care cuplau sticle generoase de plasmă pentru a susține corpurile pe cale de a ceda; apoi curățând totul cât mai rapid cu putință pentru a face loc următoarei runde de răniți. La Bari, ar face aceleași lucruri, chiar mai mult, doar că cifrele ar fi amețitoare.

Dar asta era doar una dintre grijile sale. Fusesse îngrozit să afle că printre tonele de marfă pierdute se afla și echipamentul mult așteptat pentru dotarea a cinci spitale de campanie americane planificate, unul dintre ele cu o mie de paturi. Tot echipamentul medical se aflase la bordul navei *Liberty Samuel J. Tilden*, care sfârșise distrusă în atacul inamic. Personalul nou sosit era în siguranță, campând la o oarecare distanță de oraș, dar tot ce aveau nevoie pentru a oferi asistență în caz de urgență, de la bandaje la seringi și morfină, se afla pe fundul apelor portului. În aceste circumstanțe, Spitalul General American 26 se luptase să-și deschidă ușile pe 4 decembrie, pentru a oferi îngrijire unora dintre victimele bombardamentului, aranjând o aripă medicală și împrumutând, de la italieni, sute de paturi, plus așternuturi și pijamale. Câteva instrumente chirurgicale și cantități mici de pansamente erau scoase dintr-un depozit al Forțelor Aeriene. Complicând lucrurile, sistemul de comunicații al orașului, care fusese distrus în atac, era încă defect, făcând cu greu efortul de a da o mână de ajutor. Realitatea cruntă era că lipsa de materiale medicale avea să agraveze tragedia. Primele ordine primite de

Alexander fuseseră clare. Într-un fel sau altul, Blesse îi spusese că vor fi nevoiți să găsească o soluție pentru a înlocui inventarul pierdut în învălmășeală.

Acum, își dădu seama că aceasta ar putea fi ultima lui grijă.

Orașul alb Alger, strălucind în lumina blândă a dimineții, părea departe de ravagiile războiului. Portul arăta ca o carte poștală, cu bărci de toate formele și dimensiunile, cuibărite de-a lungul golfului. Alexander se grăbea spre jeepul care avea să-l ducă la aerodromul *Maison Blanche*, în mahalaua orașului. Se făceau aranjamente ca un avion să-l ducă la Bari. El era expertul și mergea singur, fără echipă.

Prezența lui Alexander la Alger nu era o greșeală. Era un noroc, rezultatul viziunii generalului Eisenhower și al propriei sale voințe. Când mai târziu a privit înapoi la succesiunea evenimentelor care îl aduseseră acolo, i s-a părut a fi mai mult decât o simplă coincidență, una dintre acele întâmplări fericite în care este imposibil să nu se vadă mâna destinului.

Tăcut și studios din fire, ar fi putut să stea departe de război, într-un spital sau laborator de cercetare din Statele Unite. La începutul conflictului, era destul de ușor ca un medic să pretindă că nu putea fi înlocuit în cadrul ocupației lui civile. Auzise de mai mulți colegi care fuseseră catalogați drept „esențiali” și scutiți de serviciul militar obligatoriu. Însă, chiar de la început, Alexander simțise că acesta era un război la care trebuia să participe și se înrolase devreme, din proprie inițiativă.

Dorința de a servi în armată era puternică. Se trăgea din neam de imigranți independenți, care au știut să-și poarte de grijă, făcând parte dintre evreii est-europeni care călătoriseră până în Statele Unite în anii 1880, fugind de foamete, șomaj și persecuția politică și religioasă. Bunicul său era din Bratislava, care aparținea atunci de Imperiul Austro-Ungar, acum în Slovacia, și pornise de jos, fără

niciun ban în buzunar. S-a luptat să câștige bani de bilet pentru fiecare dintre frații și părinții săi, aducându-i unul câte unul. A făcut zeci de munci ciudate, hotărât să prospere și să-i ofere familiei sale o viață mai bună. Sărac, dar mândru, a îmbrățișat toate obiceiurile americane, în special pasiunea pentru baseball, pe care îl juca bucuros și fără mănășă, în ciuda fracturării mai multor degete. Celor opt copii ai săi le-a insuflat un sentiment profund de datorie față de noua țară care le dăduse atât de mult. Samuel, fiul cel mare, a început să lucreze de la vârsta de cinci ani, vânzând ziare. Prin muncă grea, cu ore lungi și cursuri serale, el a reușit să termine Facultatea de Medicină. În cele din urmă, a ajuns de la un medic modest, dintr-un oraș mic, la un pilon al comunității din Park Ridge, New Jersey, construind un important cabinet de obstetrică, unde a asistat nașterile a sute de bebeluși, pe parcursul a patru decenii, și înființând primul spital districtual din acel stat. A devenit președintele societății medicale de stat, președintele băncii locale și, în mai multe mandate, a ocupat poziția de primar.

Petrecându-și copilăria alături de tatăl sau energic și sociabil, fiind recunoscut în cartier ca băiatul strălucit al doctorului, Stewart Alexander a avut o singură ambiție: să calce pe urmele tatălui său. Născut pe 30 august 1914, într-o casă mică de piatră, care servea drept birou și cabinet al tatălui său, s-a grăbit să urmeze drumul ales pentru el. Mama lui, profesoară, a recunoscut faptul că băiatul ei învăța rapid atunci când a refuzat să meargă la grădiniță, considerând-o o pierdere de timp. Întotdeauna cel mai tânăr și cel mai scund din clasa sa, a reușit să sară peste câteva clase la școala publică de peste drum, obținând numai note maxime. Având nevoie de o provocare mai mare și poate de un pic de disciplină, fusese trimis la Academia Militară Staunton din Virginia pentru ultimii doi ani de liceu. A intrat la Colegiul Dartmouth la vârsta de cincisprezece ani, excelând la materiile științifice, și i s-a permis să avanseze direct la școala medicală la începutul ultimului an, fiind șef de promoție în

1935. Deoarece la Dartmouth nu se făceau decât doi ani, și-a continuat studiile de masterat la Colegiul de Medici și Chirurgi al Universității Columbia din New York, apoi a făcut cercetare postuniversitară în boli ale toracelui și în neurologie la Spitalul Bellevue. A refuzat oferta de a rămâne acolo – marele oraș nu a exercitat nicio atracție asupra lui. După ce și-a terminat stagiul de pregătire și rezidențiatul, s-a întors în Park Ridge și, mândru, și-a agățat plăcuța cu numele lui alături de cea a tatălui său.⁴

S-a bucurat doar câteva luni de visul de a practica medicina alături de tatăl lui. Până în primăvara lui 1940, Germania cucerise Franța, Belgia, Luxemburg și Țările de Jos. Orice speranță reală de a evita conflictul s-a evaporat pe măsură ce președintele Franklin D. Roosevelt a început să îndemne țara către o nouă fază mai serioasă de pregătire. Alexander, care se alăturase Corpului de Pregătire a Ofițerilor în Rezervă chiar în ziua în care terminase Facultatea de Medicină, a anunțat consiliul de recrutare că este „disponibil oricând”⁵. A fost chemat în noiembrie și inclus în Corpul Medical al Armatei ca prim-locotenent. În ciuda dezamăgirii sale, tatăl său nu avusese această ocazie. În timpul Primului Război Mondial, el a încercat în zadar să se ofere voluntar pentru Corpul Medical al Armatei, dar, spre rușinea și regretul lui veșnic, a fost respins în repetate rânduri, din cauza unui sept deviat, chiar și după operația de corectare a acestuia. Devotamentul și datoria – față de pacienții, de comunitatea și de țara sa – au constituit principiile de bază ale vieții sale. Întotdeauna îl învățase pe fiul său: „Trebuie să facem acele lucruri pe care se cuvine să le facem”⁶. Tânărul doctor Alexander a absorbit lecția și, conștient de eforturile zădărnice ale bătrânului său tată de a participa la război, s-a simțit cu atât mai obligat să-și asume acest rol.

Cu bagajele făcute, și-a luat rămas-bun și a plecat pentru controlul medical de rutină, doar ca să i se spună că a picat examenul. Așa tată, așa fiu. Și el a fost considerat neeligibil din cauza unui defect ereditar minor – în cazul lui, o miopie complexă sau astigmatism. Cu alte

cuvinte, era aproape orb fără ochelari. În timp ce medicul armatei îi explica faptul că nu vedea decât la 6 metri, fiind „cu mult sub standardul minim”⁷, Alexander, privind peste umăr la tabel, a schițat rapid în minte liniile aleatorii ale literelor. Insistând că trebuie să fie o greșeală, și-a dat ochelarii jos din nou și a cerut să fie testat a doua oară. De data aceasta, a trecut testul cu brio și a fost acceptat cum se cuvine în armată. A fost un incident banal, iar episodul ar fi fost uitat în curând dacă nu ar fi dat naștere unei noi îngrijorări cu privire la faptul că vederea lui deficitară ar putea fi un handicap pe front. Aproape la fel de repede, a început să se gândească la ce se putea face pentru a-i ajuta pe soldații aflați în aceeași situație ca el să fie acceptați pentru luptă.

A continuat să rumege problema în primele luni petrecute în detașamentul medical al Regimentului 16 Infanterie, Prima Divizie, la Gunpowder Creek, lângă Edgewood Arsenal din Maryland. În uniforme verzi și nervoși, noii recruți erau în mod firesc îngrijorați de ceea ce vor întâlni pe teren. Prin bărci, zvonurile se răspândeau cu viteză, afirmând că, mai devreme sau mai târziu, inamicul va recurge la arme chimice. Gazul otrăvitor fusese arma preferată a Germaniei în Primul Război Mondial, iar opinia colectivă era că, dacă războiul mergea prost și Hitler avea pistolul la tâmplă, el va riposta prin declanșarea unui atac chimic, chiar dacă folosirea armelor chimice și biologice fusese interzisă prin Protocolul de la Geneva, în 1925. Cu toții citiseră despre morțile dureroase produse de obuzele de artilerie pline cu toxine și de gazele asfixiante care îi sufocaseră pe soldați în tranșee, înainte ca aceștia să poată scăpa. Frica era reală și omniprezentă.

Confruntat cu această amenințare familiară, Alexander și-a dat seama că, dacă bărbații ar fi încrezători că există măsuri de protecție bune pentru a contracara amenințarea gazelor, s-ar mai putea liniști. Avea propriile îndoieli, care se trăgeau din zilele sale de ofițer în rezervă. Descoperise în timpul instrucției militare cu gaze că masca oferită de armată nu se potrivea peste ramele de fier ale ochelarilor, obligându-l să și-i dea jos. Rezultatul slab de la examenul oftalmologic

nu făcuse decât să-i accentueze fricile, amintindu-i de riscul deloc de neglijat de a fi nevoit să aleagă respirația în locul vederii, în cazul unui atac cu gaz. Mai mult de atât, ca medic, a simțit că era responsabilitatea lui să se asigure că niciunul dintre soldații aflați în grija lui nu va fi trimis la luptă fără protecție completă. El a hotărât să scrie Serviciului de Război Chimic despre problemă și să propună o soluție, trimitând mai multe schițe. Scrisoarea sa a impresionat atât de mult echipa tehnică a CWS⁸, încât a fost invitat să facă o prezentare la centrul lor de cercetare și dezvoltare de la Edgewood. După o corespondență ulterioară și o serie de modificări, Alexander a reușit să conceapă o nouă formă de ochelari care să poată fi purtați în interiorul măștii. I s-a acordat un brevet pentru modelul său, dar a cedat toate drepturile armatei. Noii ochelari deveneau în curând un obiect standard de serviciu.⁸

Nu după mult timp, a fost contactat de colonelul William D. Fleming, șeful Diviziei de Cercetare Medicală a Serviciului de Război Chimic (CWS), care s-a informat puțin despre trecutul său și apoi, aparent mulțumit de CV-ul său, a anunțat:

– Chiar cred că aparțineți acestui loc, alături de noi.⁹

I-au trebuit câteva luni pentru ca Fleming să-l scoată de la Prima Divizie, dar, în toamna anului 1941, Alexander a fost transferat de la CWS la Edgewood Arsenal. După un an plin de antrenamente care supuseră regimentul de la apele înghețate din Maryland la căldura uscată din Puerto Rico și Martinica, și îl adusese pe un țărm al Carolinei, nu i-a părut rău că merge mai departe. El a sperat, cel puțin, că dobândise o mai bună înțelegere a unora dintre calamitățile luptei, inclusiv posibil cel mai mare dezastru – ofițerii înverșunați care au încercat să-și înecă jumătate din companie de dragul antrenamentului. Încăpățânarea maiorului de batalion a determinat „îndârjirea” bărbaților și, în ciuda temperaturilor sub nivelul de îngheț,

⁸ Chemical Warfare Service, in lb. engl. (n.red.)

a inspirat o altfel de furie. Alexander nu se înrolase în armată pentru a trata crize inutile și debilitante de bronșită și pneumonie. Cu jumătate din oameni bolnavi, ofițerul executiv, colonelul Charles Van Way, l-a sfătuit să intervină.¹⁰

– Nu voi avea probleme pentru că fac asta? a întrebat Alexander luat prin surprindere.

– Poate, răspunse el, dar nu are cine altcineva să o facă.

Alexander a pus numaidecât întregul batalion în carantină, a suspendat exercițiile de antrenament și a scris o notă către chirurgul general al armatei, explicând că, dacă frigul nu îi va ucide pe soldați, maiorul o va face. Inspectorul medical care analizase cazul a fost de acord și a închis operațiunea. Când primise telegrama cu ordinele lui de deplasare la Edgewood, Alexander era mai mult decât pregătit să plece. I s-a spus că poate pleca în acea zi, și așa a făcut. Nu știa aproape nimic despre armele chimice, doar că șansa de a face parte dintr-un program secret de apărare împotriva agenților toxici suna „incitant”¹¹.

Serviciul de Război Chimic – creat în 1918, pentru a organiza producția de gaze otrăvitoare și echipamente defensive în timpul Primului Război Mondial – a construit un complex vast de fabrici de muniție, pe terenul de la Edgewood Arsenal. Congresul l-a făcut o parte permanentă a Armatei SUA în 1920, cu atribuția de a continua „investigația, dezvoltarea, fabricarea sau procurarea și furnizarea tuturor materialelor de fum și incendiare, a tuturor gazelor toxice și a tuturor aparatelor de apărare cu gaz”¹². Unitatea a primit mai târziu aprobarea pentru însemnele sale distinctive, un dragon verde care scuipă flăcări și mottoul *Elementis Regamus Proelium* – „Să conducem lupta prin intermediul elementelor”¹³. În următoarele două decenii, în ciuda dezbaterei aproape continue despre pregătirile sale pentru timp de pace, CWS s-a concentrat pe rafinarea producției de compuși letali și pe crearea unor sisteme de livrare mai bune. În primul rând, era de așteptat ca serviciul să susțină ceea ce Roosevelt, cu un dezgust evident, a numit „necesitățile defensive”¹⁴

ale Statelor Unite – cu alte cuvinte, menținerea unei stări de pregătire pentru războiul chimic.

Deși mărginită de păduri frumoase și de un râu strălucitor, unitatea Edgewood era un loc oarecum neprimitor în care, potrivit cuvintelor generalului-maior William N. Porter, șeful CWS, „fiecare vietate trebuie să rămână în proximitatea măștii de gaz”¹⁵. Mirosul caustic ce îngreuna permanent aerul din jurul fabricilor era suficient pentru a neliniști pe oricine. Responsabil pentru Laboratorul de Cercetare Medicală, Alexander a devenit rapid expert în domeniul gazelor otrăvitoare. Cu planuri bine definite și foarte hotărât, și-a petrecut săptămâni întregi studiind singur în bibliotecă. A citit tot ce a putut găsi despre principalii agenți mortali: clor (un iritant puternic ce deteriorează ochii, nasul și gâtul), fosgen (ieftin și mortal, atacă plămânilor, neexistând un tratament eficient după expunere prelungită) și iperită (un lichid care se evaporă, letal în ambele forme de agregare). Piatra de temelie a arsenalului chimic al Germaniei, iperita sau gazul muștar – așa-numitul rege al gazelor de luptă¹⁶ – a ucis peste o sută de mii de oameni în Primul Război Mondial și a rănit grav încă un milion. Cel mai puternic gaz, levizita, dezvoltat la sfârșitul ultimului război, a fost un nou tip de agent de ardere care producea vezicule severe și pătrundea rapid în organism.

A învățat să identifice diferitele toxine după mirosurile revelatoare¹⁷ – cel cu aromă înțepătoare de piscină interioară (clor), mirosul parfumat, dar înecăcios al fânului proaspăt cosit (fosgen), buchetul de usturoi care gădilă nasul (iperită) și mirosul slab, dulce și înțepător al mușcatelor (levizită). Nu exista o metodă practică de detectare a majorității gazelor decât prin simțul mirosului, dar era o practică periculoasă și incertă. Soldații aveau nevoie de un test rapid și sigur. Când Alexander a sosit prima dată, laboratorul era în proces de perfecționare a unui nou echipament de detectare, adică un set de chimie portabil în miniatură pentru identificarea gazelor pe teren. Fiecărui soldat i s-a eliberat o diagramă care enumera principalii

agenții chimici de război și i s-a spus să memoreze mirosurile care ar putea preveni un atac mortal.

(Garrison Nice)

CHEMICAL WARFARE AGENTS Prepared by Lt.-Col. Walter P. Burn, C.W.I. Co.

REFERENCE AND TRAINING CHART

SYMBOL	WICKNAME	NAME	FORM	HAZARD CLASS	LOADING	DOSE	TACTICAL CLASS	PROTECTOR CLASS	PROTECTION	FIRST AID	COLOR	STATE	PERIOD	TACTICAL USES	FIELD MEDICATIONS
HS	Hoc Staff	Mustard	Gas	Yellow	Yellow	Mustard	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
NI	Mustard	Lewisite	Gas	Red	Red	Lewisite	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red	Red
ED	Edible	Chlorine	Gas	Green	Green	Chlorine	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
PS	Psycho	Phosgene	Gas	Blue	Blue	Phosgene	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue
DP	Di-Phos	Diphosgene	Gas	Blue	Blue	Diphosgene	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue
CG	Chloro-Gas	Chlorine	Gas	Green	Green	Chlorine	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
CA	Cry-Nite	Chlorine	Gas	Green	Green	Chlorine	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
CH	Cry-Nite	Chlorine	Gas	Green	Green	Chlorine	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
DM	Dirt-Nite	Chlorine	Gas	Green	Green	Chlorine	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
DS	Dirt-Nite	Chlorine	Gas	Green	Green	Chlorine	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green
HC	Hoc Staff	Mustard	Gas	Yellow	Yellow	Mustard	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
FM	Fuming	Mustard	Gas	Yellow	Yellow	Mustard	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
FS	Fuming	Mustard	Gas	Yellow	Yellow	Mustard	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow	Yellow
DA	Diphosgene	Diphosgene	Gas	Blue	Blue	Diphosgene	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue	Blue
WP	White Phos	White Phosphorus	Gas	White	White	White Phosphorus	White	White	White	White	White	White	White	White	White
TH	The Heat	Thermite	Gas	White	White	Thermite	White	White	White	White	White	White	White	White	White
CL	Chlorine	Chlorine	Gas	Green	Green	Chlorine	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green	Green

Această diagramă de referință¹⁸, întocmită de locotenent-colonelul Walter P. Burn, enumeră principalele gaze otrăvitoare folosite în timpul Primului Război Mondial. A fost folosită pentru antrenarea trupelor la începutul celui de Al Doilea Război Mondial pentru diferite metode de livrare, identificare a mirosurilor, efecte psihologice și acordarea primului ajutor în caz de expunere. (Colecția William Frederick Nice [AFC/2001/00/01339] Proiectul Istoria Veteranilor, Centrul American Folklife, Biblioteca Congresului)

Istoria războiului privind gazele toxice a fost una ce s-a dezvoltat continuu, însoțită de o serie de măsuri defensive care au evoluat rapid. Până la sfârșitul Primului Război Mondial, a devenit un fel de joc de șah tehnologic, cu strategii militare și oameni de știință aducând noi modalități de a verifica fiecare nouă amenințare ofensivă. Laboratorul de Cercetare Medicală¹⁹ era încă orientat spre prevenție și proceduri de îngrijire a victimelor chimice. S-au desfășurat lucrări pentru îmbunătățirea protecției împotriva agenților toxici, inclusiv noi măști de gaze, reglabile, și uniforme impregnate cu un antigaz,

Inclusiv lenjerie de corp, șosete, glugi, mănuși și jambiere. Toate aceste echipamente de salvare au redus considerabil capacitatea distructivă a celor mai multe dintre gazele otrăvitoare, dar cu anumite limite. Nu s-au putut încrede în ele 100%. Noile măști de gaze erau încă înăbușitoare și grele, puteau provoca claustrofobie și erau atât de voluminoase și incomod de transportat, încât soldații aveau obiceiul de a le lăsa în urmă la manevrele de luptă. Și era nevoie doar de un moment de neatenție pentru a îmbrăca greșit echipamentul de protecție în acele secunde de panică premergătoare unui atac.

– Este frica umană de asfixiere²⁰, a explicat resemnat un ofițer CWS. Un sergent de rând va fugi din calea unui miros urât și va intra direct în bătaia mitralierelor.

La sosirea lui Alexander, prioritatea laboratorului era găsirea unor mijloace de protejare a pielii sensibile de agenții chimici corozivi. El și colegii săi au dezvoltat un unguent pe bază de clor, pentru a neutraliza reziduurile de iperită de pe piele, înainte ca acestea să înceapă să distrugă celulele și țesuturile, dar a trebuit să fie modificat de multe ori înainte de a se dovedi sigur și eficient. În cele din urmă, armata l-a aprobat și a ordonat ca milioane de tuburi să fie fabricate și trimise pe front. Levizita a rămas un agent problematic, deoarece conținea arsenic, ducând la otrăvire treptată. Au abordat problema efectuând o serie de experimente cu privire la modalități de a combate otrăvirea cu arsenic și metale grele. După ce au constatat că, întrucât pielea era un organ de absorbție activ și rapid al agenților toxici, poate că ar putea fi la fel de eficientă în absorbția agenților terapeutici, au început să creeze un medicament administrat transdermic. Câteva luni mai târziu, amenințarea reprezentată de arsenic a scăzut, datorită unor trei cercetători de la Universitatea Oxford, care au descoperit un antidot cunoscut sub numele de British Anti-Lewisite sau BAL. Până în anul următor, soldaților li s-au eliberat kituri de tratament împotriva gazului M5, care conțineau patru tuburi de unguent protector pentru piele și, ascuns sub capacul cutiei, un tub BAL minuscul, cu unguent pentru ochi.

Atras de această activitate, Alexander a explorat fiecare otravă suspectată ca fiind de interes pentru inamic și fiecare aspect cunoscut sau presupus al prim ajutorului acordat victimelor gazelor. A făcut însemnări detaliate, a consultat specialiști și a pus bazele experimentelor pe animale, pentru a evalua diferiți agenți toxici și forme de tratament. El a testat medicamente, administrându-le în diferite moduri – local, ingerat și inhalat –, urmând chiar și cele mai obscure referințe pe care le-a găsit în literatura de specialitate existentă. Având permisiunea de a improviza, a încercat orice și tot ce i-a trecut prin minte pentru a îmbunătăți metodele actuale de tratare a leziunilor chimice, de a minimiza efectele expunerii și de a proteja personalul militar, civilii, precum și aprovizionarea cu alimente și apă. Ba chiar s-a familiarizat cu secția veterinară a laboratorului, un întreg aparat de cercetare dedicat conservării animalelor – și, mai exact, resurselor de carne ale țării. Toate aceste proiecte secrete de cercetare s-au aflat în derulare simultan. Alexander a găsit acest lucru fascinant. Cu siguranță, nu visase niciodată ca un subiect atât de morbid să devină o carieră, dar era, fără îndoială, cea mai importantă și mai stimulantă muncă pe care o făcuse vreodată. Și s-a simțit, de asemenea, recompensat când a reușit să progreseze din punct de vedere clinic și să aducă o contribuție la evoluția medicinei.

Atacul de pe 7 decembrie 1941 asupra Pearl Harbor i-a accelerat activitatea. În timp ce diviziile militare ale CWS au asigurat aprovizionarea, sprijinul și pregătirea pentru operațiuni de luptă, misiunea diviziei medicale a devenit extrem de urgentă. Laboratorul a fost presat să finalizeze testele de pe teren și să obțină noi echipamente de protecție antigaz pentru soldați cât mai repede posibil. Când programul de reînarmare chimică a fost lansat la sfârșitul anului 1941, Congresul a dat drumul banilor să curgă. Bugetul CWS a crescut de la doar două milioane de dolari, în 1940, la șaiszeci de milioane de dolari în anul următor și la un miliard, în 1942.²¹ Nenumărate fabrici destinate războiului chimic – de la un sediu nou, de cincisprezece mii

de acri, de la Pine Bluff Arsenal din Arkansas, care se deschisese cu cinci zile înainte de Pearl Harbor, la unul și mai mare, aflat în construcție la Arsenalul Rocky Mountain, lângă Denver, stimulând creșterea numărului de angajați din CWS. Astfel, de la cinci mii de militari, personalul a ajuns la șaiszeci de mii în 1942. Lipsa ofițerilor CWS calificați a însemnat o intensificare a programelor de instruire a personalului medical în tratarea victimelor substanțelor chimice, proceduri de îngrijire și metode de decontaminare. Un centru important de instruire a fost ridicat la Carlisle Barracks, în Pennsylvania. Alexander a ajutat la organizarea cursului și la redactarea manualelor și apoi a susținut prima serie de prelegeri.

El a fost, de asemenea, persoana de contact pentru coordonarea eforturilor lor cu ale Comitetului de Cercetare pentru Apărare Națională (NDRC), precum și cu ale marilor corporații chimice implicate în activități de apărare și cu ale universităților care fuseseră premiate cu proiecte de cercetare militare secretizate. Acest lucru l-a adus în contact constant cu ceea ce CWS a descris drept „Curtea Supremă a minților chimice”²², reprezentată de străluciți oameni de știință precum dr. James Bryant Conant, președintele Universității Harvard și șeful NDRC; dr. Roger Adams, șeful departamentului de chimie al Universității din Illinois, care a ajutat la dezvoltarea adamsitei, un compus cu arsenic folosit ca agent de producere a vârsăturilor sau ca gaz ce provoacă strănutul; și dr. Milton Charles Winternitz, fost decan al Școlii de Medicină de la Yale și președinte al comitetului pentru tratarea victimelor gazelor de război din cadrul Consiliului Național de Cercetare.

Alexander a călătorit prin toată țara, participând la conferințe și la expoziții spectaculoase ale unor noi arme dedicate războiului chimic. Acestea variau de la grenade incendiare cu magneziu, petrol și termită, care puteau fi aruncate din avioane și puteau pătrunde

²¹ National Defense Research Committee, in lb. engl. (n.red.)

prin tancuri de oțel, până la noi bombe fumigene și perdele de fum care îngreunau vederea inamicului, făcându-le extrem de valoroase în luptă. Germanii spărseseră linia Maginot, în mai 1940, în mare parte orbindu-i pe francezi cu bombe fumigene și apoi trimițând soldați înaintea pentru a plasa TNT și aruncătoare de flăcări prin ambrazurile din turnurile aflate deasupra fortificațiilor de beton. Colonelul E.P. Gempel, directorul de instruire de la Școala CWS, și-a exprimat mândria față de progresele mari pe care le-a obținut cu generatoarele de fum, afirmând:

– Fumul salvează vieți – inclusiv pe a ta.²³

Când directorul laboratorului a fost transferat, colonelul Fleming i-a cerut lui Alexander să preia conducerea, spunându-i:

– Va da mult mai bine să avem un maior la conducerea diviziei medicale.²⁴

A reprezentat o promovare cu totul neașteptată, nu numai în grad, ci și în privința responsabilității. La cei douăzeci și șapte de ani împliniți la acea vreme, cu o pregătire limitată pentru o slujbă de o asemenea amploare, el s-a trezit brusc responsabil de un departament mare, incluzând oameni de știință și medici străluciți, împreună cu douăzeci de cercetători cu diplome înalte în biologie și chimie organică, toți fiind mai în vârstă și mai experimentați decât el. Extinderea rapidă a întregii organizații a însemnat că toată lumea a fost avansată și li s-a cerut tuturor să lucreze de două ori mai mult. Dacă Alexander avusese doar cunoștințe minime despre gazul otrăvitor când ajunsese la Edgewood, în ultimele zece luni a urmat un curs intensiv și a devenit membru al unui grup de elită de experți în război chimic. A fost, își amintea mai târziu, „o perioadă foarte incitantă”²⁵.

În toamna anului 1942, șefii de stat-major și-au îndreptat atenția către problema războiului chimic, astfel încât a început să fie formulată o politică a Statelor Unite, pe lângă politica mai largă a Aliatilor. A fost solicitat un efort de cooperare american și britanic pentru a

obține „pregătirea defensivă”²⁶ a tuturor trupelor Națiunilor Unite și a acumula suficiente muniții toxice pentru a acționa „imediat, dacă inamicul inițiază un război cu gaze oriunde în lume”. Pentru Eisenhower, recent avansat general-locotenent și numit șef al Operațiunii Torch, invadarea de către Aliați a părții franceze a Africii de Nord, această evoluție nu a fost deloc liniștitoare. Născându-i-se în minte nenumărate întrebări la care nu avea răspuns, politica încă vagă și prost definită privind războiul cu gaze i-a generat câteva scenarii pentru care părea să nu existe un posibil rezultat bun.

Deși indignarea și revolta generală care au urmat Primului Război Mondial au determinat puterile Axei și ale Antantei să semneze Protocolul de la Geneva din 1925²⁷, care interzicea *folosirea*, dar nu și *deținerea* de arme chimice și biologice, niciuna dintre părți nu a avut încredere în cealaltă. Niciuna dintre părți nu credea că înțelegerea va fi respectată. Mai exact, nu a existat nicio interdicție privind cercetarea și dezvoltarea unei game de noi otrăvuri periculoase, de temut. În ciuda promisiunii reafirmate a lui Hitler, în septembrie 1939, de a nu purta un război chimic – el a pretins că disprețuiește gazele otrăvitoare după ce a fost temporar orbit de iperită pe vremea când era cadet –, spionii Aliatilor obținuseră dovezi că Wehrmachtul supraveghea în secret producția și stocarea unei varietăți de agenți chimici. Numeroase laboratoare din Germania – din Berlin și Ruhr – au fost identificate ca fiind posibil să dezvolte gaze otrăvitoare, alături de alte trei fabrici experimentale, despre care se spunea că existau lângă Münster, Wünsdorf și List de pe insula Sylt.

Japonezii nu numai că cercetau gazele otrăvitoare, ci le și foloseau activ în războiul lor împotriva Chinei. În octombrie 1941, Japonia, care nu fusese niciodată de acord cu Protocolul de la Geneva, a eliberat nori de gaz la Yichang, în Valea Yangtze, ucigând șase sute de soldați chinezi și rănind mai mult de o mie²⁸. Se știa că japonezii dezvoltau în mod agresiv gaze ofensive; din 1937 încoace, existaseră repetate rapoarte despre folosirea iperitei și levizitei împotriva

chinezilor, pentru a-i scoate afară din peșteri și tuneluri, urmând să fie măcelăriți de soldații aflați în așteptare. Atât prim-ministrul Winston Churchill, cât și președintele Roosevelt au condamnat imediat atacul de la Yichang și au promis că vor lua măsuri dacă Japonia nu va renunța. Fotografii ale atrocităților au fost publicate în ziarele americane, stârnind temerile publicului cu privire la metodele barbare ale Japoniei și la monstruosul arsenal chimic.

În timp ce CWS susținea că nu existau „rapoarte oficiale”²⁹ privind utilizarea tactică a gazelor otrăvitoare pe câmpul de luptă european, s-au lansat numeroase studii făcute de inamici, împreună cu manuale de instrucțiuni legate de războiul cu gaze. Experții armatei au fost de părere că broșurile au făcut parte din obișnuita „propagandă de groază”³⁰ a naziștilor, iar oficialii militari au asigurat publicul că rămân vigilenți în fața pericolului mereu prezent. Șeful CWS, generalul-maior Porter, a afirmat încrezător că puterile Axei nu vor prinde niciodată America dormind în front, când vine vorba de gaze otrăvitoare.

– Cea mai bună apărare împotriva gazului, a declarat el pentru *New York Times*, este să fii întotdeauna pregătit. Noi suntem.³¹

Fiecare raport al unui incident legat de gaz s-a analizat cu mare atenție. Fiecare amenințare, oricât de vagă sau puțin probabilă, a fost luată în serios.

Churchill a luat amenințarea foarte în serios. Un susținător ferm al gazelor otrăvitoare în Primul Război Mondial, nu a ratat nicio ocazie de a le aminti compatrioților săi despre pericolul reprezentat de ceea ce el a numit „știința pervertită”³² a Germaniei. Filozofia lui privind războiul chimic rămăsese neschimbată de la discursul său din Camera Comunelor, cu un deceniu în urmă, când afirmase: „Guvernul britanic a detestat întotdeauna folosirea gazelor otrăvitoare”³³, dar în același timp a îndemnat să se continue cercetarea și dezvoltarea în acest domeniu, pentru a nu fi într-un „dezavantaj fără speranță”, dacă acestea ar fi fost folosite împotriva lor. Presentimentul

său a fost alimentat de rapoartele de informații frecvente, chiar dacă nefondate, despre acțiunile ofensive cu arme chimice ale Axei. Într-o emisiune de la radio din 10 mai 1942, răspunzând zvonurilor despre un presupus atac nazist cu gaze în Crimeea, Churchill a mers mai departe, declarând direct că, dacă inamicul inițiază folosirea acestei arme, va fi obligat să răspundă cu aceeași monedă.

– Aș dori acum să clarific că vom trata utilizarea neprovocată a gazului otrăvitor împotriva aliatului nostru rus exact așa cum am face-o dacă ar fi folosit împotriva noastră, a avertizat el. Și dacă suntem convinși că această nouă crimă a fost comisă de Hitler, ne vom folosi forțele aeriene superioare din Occident pentru a extinde războiul cu gaze la cea mai largă scară posibilă împotriva obiectivelor militare ale Germaniei.³⁴

Complet dedicat câștigării războiului, era greu să te contrazici cu Churchill când acuzarea îi domina părerile. La fel ca majoritatea liderilor militari americani, Eisenhower nu era la fel de entuziast în privința gazelor otrăvitoare. Erau de preferat reținerea și rezervele morale ale lui Roosevelt. Numai că Statele Unite nu ieșiseră din războiul anterior cu aceleași amintiri mistuitoare ale morților provocate de industria Germaniei, care marcaseră fiecare persoană britanică, femeie sau bărbat, care avea peste patruzeci de ani. Era clar că vor exista unele diferențe în doctrina militară. În calitate de comandant al scenei europene de război, Eisenhower s-a temut de posibilitatea unui război cu gaze, dar a înțeles nevoia de a fi pregătit pentru orice situație neprevăzută. De asemenea, știa că Churchill își poate folosi excesiv talentul oratoric – Ike observase odată că prim-ministrul „a folosit orice, de la clasicii greci până la Donald Duck, pentru citate, alături de clișee și argou de impact, pentru a-și susține poziția”³⁵ –, dar logica lui era imbatabilă. Niciun comandant aliat nu putea fi sigur că germanii nu erau pregătiți să folosească armele chimice.

Parteneriatul strâns dintre cele două țări în domeniul războiului chimic a precedat cu un an intrarea Americii în război. Într-un acord

secret, negociat în iarna anului 1940, Statele Unite au început să furnizeze Marii Britanii două sute de tone de fosgen pe lună, pentru cazul în care s-ar fi aflat într-o situație dificilă și ar fi trebuit să respingă o armată germană invadatoare. „Pentru a păstra imaginea neutralității”³⁶, conform istoricilor Robert Harris și Jeremy Paxman, gazul era produs în fabrici private din SUA (finanțate de britanici) și apoi expediat cu grijă în Europa, în nave înmatriculate în străinătate; practic, singura legătură oficială a guvernului american consta în acordarea licențelor de export. Aranjamentul clandestin, care ar fi putut lua o întorsătură groaznică dacă germanii ar fi înțeles adevărata stare a lucrurilor, s-a dovedit a fi tipic pentru tendința Aliaților de a învălui toate chestiunile legate de agenții pentru război chimic într-o mantie secretă, care ar putea evita observarea și ar permite negarea ulterioară. Deși liderii CWS au crezut că era puțin probabil ca puterile Axei să inițieze un război cu gaze³⁷ pe teatrul de operațiuni militare din Africa de Nord, unde dificultățile tactice și logistice i-ar fi știrbit utilitatea, posibilitatea exista, iar forțele aliate trebuiau să fie, cel puțin, pregătite. În primăvara anului 1942, Divizia de Operațiuni și-a exprimat acordul, aprobând revizuirea rapidă a capacității de a duce un război chimic în campania din Africa de Nord. Pe toate fronturile s-a început imediat punerea în aplicare a măsurilor defensive necesare. Întrucât timpul era scurt, ofițerii superiori din CWS s-au angajat în formarea unor batalioane chimice și au furnizat kituri de protecție și dispozitive de detectare, împreună cu personalul instruit pentru a le gestiona. Odată cu acumularea de trupe americane pe continent și în mijlocul planificării acțiunilor ofensive, Eisenhower nu a putut risca. A trimis o telegramă de la Norfolk House din Londra, unde își stabilise cartierul general temporar, către șeful de stat-major al armatei, generalul George Marshall, solicitând ca un medic-ofițer extrem de priceput în războiul chimic să fie repartizat personalului său.

Când cererea lui Eisenhower³⁸ a ajuns la colonelul Fleming, la baza CWS de la Edgewood, el i-a transmis-o lui Alexander, cu instrucțiuni

să aleagă un om bine pregătit de la unul dintre cursurile sale, pentru a-l expedia peste ocean. După ce a citit telegrama de câteva ori, Alexander a decis însă, din impuls, să se propună pe sine. Frustrat, după ce un studiu promițător asupra proprietăților fizico-chimice ale iveritei fusese lăsat deoparte deoarece nu avusese nicio contribuție directă la efortul de război, se săturase de cercetările de laborator. Voia să se întoarcă pe teren și să practice medicina acolo unde ar fi putut face cel mai mare bine. Fleming nici nu a vrut să audă. Nu-și putea permite să piardă unul dintre instructorii săi principali, chiar în momentul în care crescuseră cererile pentru serviciile lor. Alexander a insistat, argumentând că era de departe cel mai bine calificat și, fiind tânăr și apt de muncă, nu voia să petreacă întregul război în spatele unui birou. În cele din urmă, a obținut ce și-a dorit. În august 1942, Alexander a primit ordinul că va fi trimis în Anglia.

Apoi ordinul a fost anulat. Alexander se găsea blocat în Indiantown Gap, Pennsylvania, cu coada între picioare, întrebându-se unde îl va trimite armata în continuare, atunci când a primit un apel de la colonelul Van Way. Unul dintre cei mai buni ofițeri sub care servise pe vremea când făcea parte din Infanteria a 16-a, Van Way era acum la Departamentul de Război, și părea suficient de important încât să nu fie nevoit să meargă pe canalele obișnuite. L-a informat pe Alexander că a fost selectat în calitate de consultant pentru medicina necesară într-un război chimic, la Western Task Force, sub comanda generalului Patton. Ca parte din Operațiunea Torch, Western Task Force avea să parcurgă trei mii de kilometri de-a lungul Atlanticului și să atace coasta Marocului, fiind pentru prima dată când forțele terestre americane ar fi fost puse în acțiune împotriva germanilor și a altor armate ale Axei europene. Van Way l-a asigurat că nu se aștepta la un război chimic, dar că reprezintă doar o măsură de precauție, iar îndatoririle lui vor „evolua după caz”³⁹. Colonelul Maurice E. Barker, fost șef al CWS și proaspăt numit ofițer șef chimist pentru Western Task Force, a glumit că Patton ar